

Гордана З. Крстић
Универзитет у Београду
Правни факултет у Београду
grkrstic@gmail.com
ORCID ID: 0009-0001-9952-4132

ЗЛОСТАВЉАЊЕ И МУЧЕЊЕ ОД СТРАНЕ ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА ИЗ УГЛА ЈАВНОГ ТУЖИЛАШТВА

Сажетак: У раду је анализирано постојање јавног тужилаштва у случају злостављања и мучења од стране полицијских службеника. У чл. 3 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода забрана злостављања и мучења је нејарикосновено и апсолутно право и државе имају не само позитивну обавезу да имплементирају норме о забрани тортуре у своје законодавство, укључујући и процесну обавезу да спроводе деловорну, адекватну и брзу испраћу, већ и негативну обавезу да се уздржавају од примене било каквог облика злостављања. У домаћем правном систему испраћу проводи јавно тужилаштво, иако да је на овом државном органу примарна одговорност за прикупљање релевантне доказне грађе и утврђивање бијних околности конкретне чињеничне стања када постоје основи сумње да су полицијски службеници у вршењу службе дужности нарушили физички и психички интегритет групе лица. Након одношења оштрине акције, на јавном тужилаштво је терет доказивања оштрине, те је од изузетне важности за правичан исход постојање и активно деловање јавног тужилаштва на главном претресу. Реч је о специфичним предметима због категорије окривљених, врсте угрожавања или повреде заштићеног добра и доказног материјала, који мора бити разматран на законит, систематичан и правичан начин.

Кључне речи: злостављање, мучење, полиција, јавни тужилац, испраћа.

1. УВОД

Забрана злостављања и мучења представља једно од основних права и слобода човека, и гарантована је чл. 3 Европске конвенције за заштиту људ-

ских права и основних слобода (у даљем тексту: Конвенција).¹ Класификовано је у пракси Европског суда за људска права (у даљем тексту: *ЕСЉП*) као „тврдо језгро“, које се јемчи сваком лицу, у свим околностима и на свим местима. Искључен је сваки облик ограничења или дерогирања овог права у смислу чл.15 Конвенције чак и у току ванредног стања или угрожавања виталних интереса државе, тако да се извињавајуће околности да је до злостављања дошло услед опасности од тероризма, организованог криминала или оперативне процене о постојању повећаног ризика или да је лице опасно због природе и тежине кривичног дела за које му се суди или је осуђен нису прихватљиве.

Забрана мучења из чл.3 Конвенције, који прописује да нико не сме бити подвргнут мучењу, или нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, превасходно обухвата негативну обавезу државе у контексту дужност уздржавања од сваког поступка који би нарушио неповредивост физичког и психичког интегритета. С тим у вези, Устав изричито прописује забрану излагања мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, потврђавању медицинским или научним огледима без свог слободно датог пристанка,² што посебно важи и за лице лишено слободе, у односу на које је предвиђена забрана сваког насиља.³ У случају сумње да су ове забране прекршене активира се процесна обавеза државе која имплицира да су надлежни органи дужни да истраже све околности конкретног случаја, односно да спроведу делотворну, адекватну и брзу истрагу, чији резултати ће разјаснити све битне околности спорног кривичноправног догађаја. Европски комитет за спречавање мучења и нехуманог или понижавајућег поступања или кажњавања⁴ врши надзор над превентивним механизмима за заштиту лица лишених слободе од мучења и других облика злостављања и током посета делегација обавља интервјуе са лицима лишеним слободе и запосленима у управи казнено-поправних завода и даје препоруке за будуће кораке и обазривије испитивање случајева употребе силе.

То све указује на важност испитивања случајева злостављања и мучења када су окривљени полицијски службеници, што се односи превасходно на незаконито хапшење, фабриковање доказа и употребу силе ради изнуђи-

¹ Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, *Службени лист СЦГ – Међународни ујовори*, бр. 9/03.

² Чл. 25 Устава Републике Србије – Устав, *Службени гласник РС*, бр. 98/06, 16/22.

³ Чл. 28 ст.2 Устава.

⁴ Успостављен је на основу Конвенције о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих поступака и кажњавања, која је измењена Протоколима I и II уз Конвенцију. Закон о ратификацији Конвенције о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих поступака и кажњавања, измењене и допуњене Протоколом 1 и Протоколом 2 уз Конвенцију, *Службени лист СЦГ – Међународни ујовори*, бр.9/03, 16/05, 2/06 и *Службени гласник РС*, бр.7/11.

вања исказа.⁵ Фокус овог рада усмерен на анализу поступања јавног тужилаштва приликом кривичног гоњења полицијских службеника за кривично дело злостављање и мучење из чл.137 Кривичног законика,⁶ учињено на штету лица лишених слободe и капацитета носилаца јавнотужилачке функције⁷ да спроведе делотворну истрагу и ефикасно заступа оптужни акт пред судом.

2. ПОСТУПАЊЕ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА У ПРЕДИСТРАЖНОМ И ИСТРАЖНОМ ПОСТУПКУ

Кривична пријава у којој се указује на злостављање и мучење од стране полицијских службеника може бити поднета јавном тужилаштву од стране оштећеног, његовог пуномоћника, организације која се бави заштитом људских права, од стране унутрашње контроле полиције, заводске установе.⁸ До иницирања кривичног поступка може доћи и проактивно од стране јавног тужиоца, нпр. када се приликом саслушања у Тужилаштву осумњичени брани да је према њему приликом довођења у полицијску станицу, сачињавања потврде о привремено одузетим предметима и сл. примењена прекомерна сила, што је посебно важно јер жртве могу бити трауматизоване и невољне да пријаве догађај због страха и постиђености.⁹ Неопходно је реаговати промтно и ефикасно на информацију која указује на злостављање, јер у супротном лица склона злостављању лица лишених слободe с разлогом ће веома брзо почети да верују да то могу да чине некажњено.¹⁰ Стога, јавни тужилац може да када саслушава задржано или ухапшено лице, које се жали на повреде које је задобио приликом хапшења или током боравка у службеним просторијама полиције у току хапшења или задржавања, донесе

⁵ Beatriz Magaloni, Luiz Rodriguez, *Institutionalized Police Brutality: Torture, the Militarization of Security and the Reform of Inquisitorial Criminal Justice in Mexico*, American Political Science Review, 2020, 1.

⁶ Кривични законик – КЗ, *Службени гласник РС*, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19.

⁷ У даљем тексту је коришћен термин јавни тужилац, из разлога што предмете у јавним тужилаштвима обрађују јавни тужиоци, а главни јавни тужиоци, као руководиоци управе у јавним тужилаштвима, одређују поступајућег обрађивача.

⁸ *Gjini v. Serbia*, European Court of Human Rights, App. no. 1128/16, Judgement of 15 January 2019. Гјини против Србије, Европски суд за људска права, представка бр.1128/16, пресуда од 15.01.2019. године.

⁹ Sarla Gautam and Aaju Gautam, *Victim of Torture in Police Custody: A Case Study*, International Journal of higher education and research, 5 (1), 2014, 1.

¹⁰ Владимир Вековић, „Сврха и принципи делотворне истраге мучења и других облика злостављања у праву и пракси Европске конвенције о људским правима“, Зборник радова „Изазови у правном сисџему“, Сарајево 2021, 344.

решење о одређивању лекарског прегледа, констатује повреду на записнику о саслушању осумњиченог, захтева долазак криминалистичког техничара који би извршио фотографисање повреда и да донесе наредбу о формирању посебног предмета у ком ће се одвојено вршити провере основа сумње да је учињено кривично дело злостављање и мучење из чл.137 КЗ од стране другог јавног тужиоца.¹¹

У пракси по правилу кривична пријава за злостављање и мучење се најчешће подноси од стране пуноћника оштећеног, против ког је претходно полиција тј. полицајски службеници који су осумњичени у тој пријави, поднели кривичну пријаву за кривично дело неовлашћена производња, стављање у промет опојних дрога из чл.246 КЗ уз настојање да се у том поступку нпр. исходује да је потврда о привремено одузетим предметима за дрогу потписана под присилом и да буде од стране суда накнадно изузета као незаконит доказ. Аналогно наведеном, а из практичног искуства аутора произлази да кривична пријава за кривично дело злостављање и мучење у начелу претпоставља постојање другог паралелног кривичног поступка са обрнутим процесним улогама и то најчешће за следећа кривична дела: напад на службено лице у вршењу службене дужности из чл.323 КЗ, недозвољена производња и промет опојних дрога из чл.246 КЗ, изазивање опште опасности из чл.278 КЗ, ометање овлашћеног службеног лица у вршењу службене дужности из чл.23 Закона о јавном реду и миру¹² итд. То указује на постојање две могућности: да је стварно дошло до мучења и злостављања оштећеног од стране полицајских службеника, или пак да је оштећеном то тактика одбране у другом кривичном поступку који се води против њега за тешко кривично дело и да настоји да укаже да су докази у том кривичном поступку прибављени изнуђивањем исказа, потписивањем потврде о одузетим предметима под принудом и сл, што би водило њиховој незаконитости и потенцијалном издвајању доказа.

Међутим, независно од начина формирања предмета и циља подносиоца кривичне пријаве јавни тужилац је дужан да изврши провере навода кривичне пријаве, да разјасни и установи све околности од значаја за даљи ток кривичног поступка. То може чинити непосредно или путем организационе јединице полиције, која врши унутрашњу контролу над радом полицајских службеника подручних полицајских станица или одељења и управа у оквиру градске полиције. Предмет *захтева за прикупиљање пошребних обавештења* подразумева обављање разговора са оштећеним, утврђивање идентитета и обављање разговора са свим полицајским службеницима који

¹¹ Чл.293 ст.5 Законика о кривичном поступку – ЗКП, *Службени гласник РС, бр.72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21.*

¹² *Службени гласник РС, бр. 6/16и 24/18.*

су учествовали у спорној интервенцији, или су на терену или у службеним просторијама према оштећеном предузимали одређене службене радње, прибављање распореда рада и налога за обављање службених задатака, обављање разговора са сведоцима догађаја и прикупљање медицинске документације, као и службене документације која је том приликом сачињена. Важно је прибавити и видео снимке надзорних камера из службених просторија полиције, али и из околних зграда или других објеката. Уколико је против полицијских службеника због прекомерне употребе средстава принуде покренут дисциплински поступак на основу чл. 210 ст. 2 Закона о полицији¹³ и Уредбе о начину спровођења дисциплинског поступка у МУП-у,¹⁴ јавни тужилац може прибавити и те списе, као и одлуку дисциплинских органа.

Након анализе извештаја надлежне организационе јединице полиције, а посебно након разматрања садржине изјава оштећеног, сведока и полицијских службеника и комплетне писмене документације, јавни тужилац има више могућих начина даљег поступања.

2.1. Супституција

Уколико јавни тужилац сматра да су полицијски службеници лица која су му позната због претходне сарадње са њима, може на основу чл. 21 ст. 1 Закона о јавном тужилаштву¹⁵ да поднесе непосредно вишем главном јавном тужиоцу предлог за супституцију надлежности због постојања стварних разлога спречености за поступање у конкретном предмету. Овде није реч о изузећу, већ о супституцији као једном од организационих начела јавног тужилаштва, које потпада под начело хијерархије, једном од начела на којима се заснива јавнотужилачка организација, а које подразумева стварне или правне сметње за поступање. Предлог за супституцију надлежности је акт који једно јавно тужилаштво подноси непосредно вишем јавном тужилаштву ради овлашћивања другог јавног тужилаштва да поступа у конкретној кривичноправној ствари. Овакав предлог се подноси у случају када је потребно предузети одређене доказне радње, односно када већ из прикупљене документације јасно произлази постојање основа сумње да су кривично дело злостављање и мучење учинили полицијски службеници, који раде у полицијским станицама које су везане за месну надлежност јавног тужиоца.

Основна јавна тужилаштва делују на ужем подручју и у непосредном су контакту са полицијским службеницима, те јавном тужиоцу осумњичени могу

¹³ *Службени гласник РС, бр. 6/16, 24/18 и 87/18.*

¹⁴ *Службени гласник РС, бр. 26/17.*

¹⁵ *Службени гласник РС, бр. 10/23.*

бити познати, са њима је у претходном периоду непосредно службено сарађивао на дежурству или приликом поступања по захтеву за прикупљање потребних обавештења, што нужно мора чинити и даље приликом извршавања јавнотужилачких обавеза, због тога су и ови стварни разлози изражени. С обзиром на постојање функционалне повезаности у раду између поступајућег јавног тужиоца и осумњичених полицијских службеника, може бити угрожена делотворност како конкретне истраге, али и других истражних поступака у случају да исти јавни тужилац настави да спроводи доказне радње.

На јавном тужиоцу је изузетно важна обавеза која се огледа у гаранцијама да ће конкретни кривичноправни догађај бити испитан у складу са начелом самосталности и непристрасности, тј. без било какве околности која би могла компромитовати истрагу и учинити да она не испуни стандард делотворности, што је основни елемент процесног аспекта забране злостављања и мучења гарантоване чл.3 Конвенције. Овакав став је заузео и ЕСЉП и у пресуди *Ђурђевић против Републике Хрватске* изнео становиште да је услов делотворности истраге неопходност да особе надлежне за спровођење истраге и особе које је спроводе буду независне од оних који су учествовали у догађајима. То не значи само непостојање хијерархијске или институционалне везе него и практичну независност,¹⁶ која се јавља у конкретном случају. Ирелевантна је чињеница да је јавно тужилаштво одвојен орган у односу на полицијске органе, као и постојање професионалних способности носиоца јавнотужилачке функције када познаје службено полицијске службенике против којих треба да буде вођен кривични поступак.¹⁷

Ипак, ова аргументација не наилази на апсолутно прихватање код непосредног вишег јавног тужилаштва, те је тако у једној одлуци¹⁸ надређено јавно тужилаштво сумарно закључило да је кривично дело учињено на подручју месне надлежности конкретног јавног тужиоца, те нема основа за суп-

¹⁶ Djurdjevic v. Croatia, European Court of Human Rights, App. no. 52442/09, Judgement of 19 July 2011. Ђурђевић против Хрватске, Европски суд за људска права, представка бр. 52442/09, пресуда од 19.07.2011. године, пара 85. Исти став је претходно заузет и у предмету Voicenco v. Moldova, European Court of Human Rights, App. no.41088/05, Judgement of 11 July 2006. Боиченко против Молдавије, Европски суд за људска права, представка бр.41088/05, пресуда од 11. јула 2006. године, пара 121, у ком је наведено да истрага може бити делотворна само ако је спроводи лице које је независно како по службеном положају, институционалном односу, тако и у стварности од државних службеника осумњичених за мучење.

¹⁷ У једном случају је 2019. године Више јавно тужилаштво у Београду усвојило захтев за преношење надлежности који је поднело Основно јавно тужилаштво у Обреновцу у светлу могућег сукоба интереса у истрази због наводног кршења полицијског службеника са којим је тужилац сарађивао у прошлости, што је оцењено као правилно поступање у извештају Влади Србије о посети Србији коју је извршио Европски комитет за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања од 09. до 19. марта 2021. године, 25, <https://rm.coe.int/1680a5c8a6>, 28.август 2023.

¹⁸ Решење Вишег јавног тужилаштва у Београду КТР бр1728/19 од 28.03.2019. године.

ституцију. Овакво резонување представља замену теза, јер се не поставља питање месне надлежности, већ стварних разлога за вођење истраге од стране јавног тужиоца против полицијских службеника са којима је у претходном периоду има пословну сарадњу и са којима ће у будућности због природе после радити на новим предметима. У другој одлуци¹⁹ непосредно више јавно тужилаштво је институт супституције изједначило са изузећем, налазећи да јавни тужилац није у личним односима са осумњиченима нити у родбинским везама у смислу чл.37 ЗКП, те да чињеница да је јавно тужилаштво поступало у предмету и поднело захтев за прикупљање потребних обавештења у предистражном поступку указује да нема сметњи за даље поступање како конкретног јавног тужиоца, тако и целокупног јавног тужилаштва. Међутим, овакав правни став је неправилан, јер код захтева за изузеће постоје лични разлози – сродство, познанство, претходно поступање или друге околности које изазивају сумњу у непристрасност и објективност у одлучивању и он може бити поднет од стране странака и браниоца, који посумњају у непристрасност, а супституција се базира на стварним разлозима који произлазе из раније изграђених службених односа. Супституција је установа јавнотужилачког организационог права, која је интерног карактера и служи прерасподели надлежности унутар јавног тужилаштва када постоје разлози правне или стварне спречености за поступање. Дакле, „субјекти изван јавног тужилаштва немају овлашћење да формално предложи авокацију надлежности, нити је непосредно више јавно тужилаштво дужно да се о предлогу или иницијативи учесника у кривичном поступку за примену тог института изјасни”²⁰ Није споран капацитет јавног тужиоца да спроведе кривични поступак, већ индиције о непристрасном предузимању радњи и латентној могућности за манипулације од стране осумњичених полицијских службеника у новим предметима. Приликом подношења захтева за прикупљање потребних обавештења у великом броју случајева нису позната имена осумњичених, с једне стране, а с друге стране, јавни тужилац доказне радње предузима непосредно и ступа у директан контакт са лицима са којима је пословно повезан, што може компромитовати истражну фазу поступка.

Дакле, не само да надређено јавно тужилаштво у претежном делу не увиђа проблематику у поступању нижих јавних тужиоца против полицијских службеника из полицијских станица са којима свакодневно сарађују на решавању предмета, већ је до усвајања Амандмана на Устав Републике Србије из 2006. године²¹ постојао и отпор руководиоца јавног тужилаштва да поднесе

¹⁹ Решење Вишег јавног тужилаштва у Београду КТР бр.285/23 од 18.01.2023. године.

²⁰ Горан Илић, „Јавно тужилаштво у Србији данас“, *Јавно тужилаштво у Републици Србији – Историјски развој, међународни стандарди, ујоредни модели и изазови модерног друштва*, (eds. Горан Илић и Марина Матић Бошковић), Београд 2019, 169.

²¹ *Службени гласник РС*, бр.16/22.

овакав предлог за супституцију надлежности јер се тиме стварала могућност да конкретан предмет буде додељен у рад другом јавном тужилаштву.

2.2. Истражна фаза

Уколико оцени да су прикупљени посредни и непосредни докази који потврђују постојање основа сумње да је учињено кривично дело злостављање и мучење, најчешће из разлога што је оштећени конзистентан у својој изјави и може да определи полицијске службенике који су га физички или психички злостављали, што је поткрепљено одговарајућом лекарском документацијом и другим доказима нпр. видео снимком, јавни тужилац ће спровести доказне радње против полицијских службеника.

У истражном делу кривичног поступка јавни тужилац прво саслушава осумњичене, које позива преко начелника полицијске станице. Осумњичени могу бити ухапшени од стране посебне организационе јединице полиције, која је вршила провере у предистражном поступку, која лица без одлагања спроводи јавном тужиоцу. Овај други начин обезбеђења присуства осумњичених је ригорозније, али ефикасније процесно средство²² посебно када има више осумњичених и тиме се спречава непотребно одуговлачење поступка. Након саслушања осумњичених, јавни тужилац испитује сведока оштећеног, а потом друге сведоке, односно полицијске службенике, тако и трећа лица која су била присутна спорном догађају или пак имају блиска посредна сазнања, нпр. лекара хитне помоћи који је оштећеном пружио лекарску помоћ у полицијској станици. Након испитивања сведока, јавни тужилац одређује наредбом вештачење телесних повреда оштећеног, ради утврђивања врсте и механизма настанка повреда.

Пошто спроведе све доказне радње, јавни тужилац је дужан да детаљно изврши анализу списка и резултата доказног поступка. Према пракси ЕСЉП, у предмету *Текин иројинг Турске*, злостављање мора да достигне минимални степен суровости како би био примењен чл.3 Конвенције, а који се утврђује у зависности од свих околности случаја, а првенствено од: трајања злостављања, физичких елемената, менталних, психичких последица, као и у неким случајевима од пола, старости и здравственог стања жртве.²³ ЕСЉП је у тзв. Ирском случају²⁴ утврдио мерила за разликовање три облика злостављања,²⁵

²² Чл.291 ст.1 у вези са чл.211 ст. тач.2 ЗКП.

²³ *Teekin v. Turkey*, European Court of Human Rights, App.no. 52/1997/836/1042, Judgement 9 July of 1998. Текин против Турске, Европски суд за људска права, представка бр.52/1997/836/1042, пресуда од 09. јуна 1998. године, пара 52.

²⁴ *Ireland v. The United Kingdom*, App.no.5310/71, Judgement 18 January 1978, ирска против Уједињеног Краљевства, Европски суд за људска права, представка бр.5310/71, пресуда од 18. Јануара 1978. године.

²⁵ Милан Пауновић, Славољуб Царић, *Европски суд за људска права – надлежност и институцијак*, Београд 2007, 19.

које је и даље разрађивао. Тако ЕСЉП је у предмету *Јалої ипроиив Немачке* заузео став да је *иосиуишање* „*нечовечно*“, ако је, између осталог, планирано, примењивано сатима у континуитету и ако проузрокује стварне телесне повреде или интензивну физичку и психичку патњу. Поступање се сматра „*ионижавајућим*“ када у својим жртвама изазове осећај страха, бола и инфериорности који је у стању да их понизи и евентуално сломи њихов физички или морални отпор или када је такво да наведе жртву да делује против своје воље или свести. *Мучење* подразумева намерно нечовечно поступање које изазива веома велику и озбиљну патњу и патња или понижење морају превазићи неизбежан елемент патње, односно понижења који је повезан за датим обликом легитимног поступања или казне.²⁶ Први утврђени случај мучења у пракси ЕСЉП (*Аксој ипроиив Турске*)²⁷ то лепо показује: током саслушања полицајци су осумњиченог, голог, вешали за руке везане на леђима, давали му електрошокове, тукли га, шамарали и вређали. Ово су чинили намерно и са циљем да од њега изнуде признање. Патње нанете жртви биле су великог интензитета, а једна од последица је била дуготрајна парализа руку.²⁸ Према налажењу ЕСЉП, овакво поступање је по својој природи било тако „озбиљно и свирепо да се може описати само као мучење“.²⁹

Посебну пажњу треба обратити на лица којима је од стране јавног тужиоца одређено задржавање, јер су у рањивом положају и државни органи имају обавезу да воде рачуна о поступању према њима. Ако је неко лице доведено у полицијску станицу било доброг здравља, а у време пуштања из установе буде повређено, држава је дужна да пружи уверљиво објашњење како су те повреде настале, те уколико то не учини, јавља се јасна сумња да је дошло до повреде чл.3 Конвенције.³⁰

Приликом оцене свих доказа, а посебно разматрајући врсту злостављања и начин на који је до њега дошло, односно да ли је реч о примени физичке силе, или претње и трајања ових аката јавни тужилац доноси одлуку. Ако

²⁶ Jalloh v. Germany, European Court of Human Rights, App.no. 54810/00, Judgement 11 July of 2006. Јалох против Немачке, Европски суд за људска права, представка бр.54810/00, пресуда од 11.07.2006. године, пара 67, 68.

²⁷ Aksoy v. Turkey, European Court of Human Rights, App.no. 21987/93, Judgement of 18 December 1996. Аксој против Турске, Европски суд за људска права, представка бр.21987/93, пресуда од 18. децембра 1996. године, пара 64.

²⁸ Виолета Беширевић et al, Коментар Конвенције за заштиту људских права и основних слобода, Београд 2017, 86.

²⁹ Aksoy v. Turkey, European Court of Human Rights, App.no. 21987/93, Judgement of 18 December 1996. Аксој против Турске, Европски суд за људска права, представка бр.21987/93, пресуда од 18. децембра 1996. године, пара 64.

³⁰ Gäfgen v. Germany, European Court of Human Rights, App.no. 22978/05, Judgement of 1 June 2010. Гефген против Немачке, Европски суд за људска права, представка бр.22978/05, пресуда од 01. јуна 2010. године, пара 92.

оцени да нема довољно доказа да би поткрепио постојање основа сумње да су полицијски службеници учинили кривично дело злостављање и мучење, јер је нпр. оштећени у изјави навео да се не сећа детаља, да се његова изјава не поклапа са лекарском документацијом, или се уопште није јавио лекару без одлагања чим је био у прилици, да није имао примедбе на службене акте који су сачињени, нити су код њега констатоване видне повреде приликом саслушања код јавног тужиоца или током рочиште за одлучивање о притвору, јавни тужилац ће решењем одбацити кривичну пријаву због непостојања основа сумње, односно наредбом ће обуставити истрагу јер нема довољно доказа за оптужење.

Уколико пак сматра да постоји оправдана сумња да су осумњичени учинили кривично дело злостављање и мучење, поднеће оптужни акт суду. То дело може бити праћено извршењем неког другог кривичног дела. Не може бити у стицају с кривичним делом лака телесна повреда, јер је она обухваћена злоставом, али може бити стицај са тешком телесном повредом, злоупотребом службеног положаја, изнуђивањем исказа и др.³¹ Међутим, ако је у питању убиство или отмица, стицај би по правилу био привидан, а злостављање би било отежавајућа околност приликом одмеравања казне ако не би била остварена квалификаторна околност. Постоје и нека кривична дела која по својој природи подразумевају повреду људског достојанства, тако да и у односу на њих не би био могућ стицај нпр. кривична дела против части и угледа.³²

3. ПОСТУПАЊЕ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА НА ГЛАВНОМ ПРЕТРЕСУ

Јавни тужилац на главном претресу има активну улогу, јер се ту сучељава директно пред судом са правном аргументацијом на којој је заснована одбрана окривљених. Полицијски службеници као окривљени су затворени, конспиративни и солидарни са колегама и својим исказом не компромитују друге колеге без обзира што тиме може погодovati или штетити себи или пак и утицати својим исказом на разјашњење конкретног кривичноправног догађаја. Овај феномен се назива „плави зид“ и означава лојалност међу полицијским службеницима, који у пракси дају исте и подударне исказе.³³

Одбрана окривљених може бити конципирана на ставу да се примена законитих и оправданих полицијских овлашћења, а то су преглед оштећеног,

³¹ Љубиша Лазаревић, *Коментар Кривичној законика*, Београд 2001, 529.

³² Зоран Стојановић, Обрад Перић, *Кривично право – посебни део*, Београд 2006, 61.

³³ Извештај Савета Европе Влади Србије о посети Србији коју је извршио Европски комитет за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања од 9. до 19. марта 2021. године, СРТ/Inf (2022) 03, 23.

везивање руку оштећеног службеним лисицама, смештање у службено возило и његово привођење, не сматра радњама извршења предметног кривичног дела. С тим у вези, за разлику од законите употребе силе, код полицијског злостављања не постоји службени легитимитет, нити наредба претпостављеног за употребу силе, и конспиративно деловање има за циљ да заштити оне који су применили незаконито силу, а не службу.³⁴ Указује се и да се службене радње не могу сматрати радњама којима се по објективним критеријумима и схватањима која постоје у датој средини вређа осећај достојанства личности оштећеног лица, а што је неопходно за постојање предметног кривичног дела, већ се у конкретном случају ради искључиво о субјективном непријатном осећају оштећеног који према објективним критеријумима не може проузроковати повреду достојанства личности као последицу предметног кривичног дела.³⁵

Међутим, Врховни касациони суд је разматрајући сличне чињеничне наводе истакао да нижестепени судови предузимање законских полицијских овлашћења од стране окривљеног АА као полицијског службеника у вршењу службе, и то стављање лисица оштећеном на руке и гурање на задње седиште службеног возила, нису сматрали радњом извршења предметног кривичног дела, већ су у изреци пресуде ове радње окривљеног наведене само као радње које су претходиле злостављању, а што је јасно утврђено у изреци првостепене пресуде. Окривљеном је у конкретном случају као радња извршења предметног кривичног дела стављено на терет злостављање оштећеног и за које је оглашен кривим, а није му стављена на терет друга алтернативно постављена радња извршења предметног кривичног дела и то радња поступања на начин којим се вређа људско достојанство оштећеног како то погрешно сматра бранилац окривљеног. Наиме, радња извршења предметног кривичног дела се састоји од више сукцесивно предузетих радњи од стране окривљеног – полицијског службеника којима он у вршењу службе злоставља оштећеног, односно у конкретном случају се састоји у томе што је окривљени, након предузимања законитих полицијских овлашћења, оштећеном задао два удара песницом у пределу лица и један ударац песницом у пределу леђа, те је затим службени пиштољ прислонио оштећеном на леви образ и запретио му да ће га убити, а које радње окривљеног су код оштећеног проузроковале одређене телесне, односно душевне патње слабијег интензитета.³⁶

Даље, један од најчешћих аргумената одбране усмерен на ескулпацију окривљених јесте и да је дошло до наступања принципа *ne bis in idem* и да

³⁴ Piet van Reenen, *Routine Police Torture: Towards a Personalistic Analysis and Strategy*, *Journal of Human*, October-December 2002, 54.

³⁵ Пресуда Врховног касационог суда Кзз бр.381/22 од 13. априла 2022. године.

³⁶ Пресуда Врховног касационог суда Кзз бр.381/22 од 13. априла 2022. године.

је кривичноправна ствар правноснажно решена, премда у великом броју случајева кривичном поступку претходи дисциплински поступак против полицйјских службеника у вези са истим кривичноправним догађајем, који се спроводи од стране овлашћеног дисциплинског старешине надлежне организационе јединице полицйје према свим правилима који важе за кривични поступак, а који је окончан осуђујућом или ослобађајућом одлуком. Међутим, не ради се о правноснажно пресуђеној ствари и вођење кривичног поступка након спроведеног дисциплинског поступка не представља повреду начела *ne bis in idem*.

Наиме, постоје критеријуми,³⁷ на основу којих се врши оцена да ли вођење поступка против осумњиченог због дела које произилази из истих чињеница представља повреду начела *ne bis in idem*, а то су:

1. да ли су оба поступка која су вођена против осумњиченог вођена за дело које по својој природи представља кажњиво дело, односно да ли је запређена санкција у дисциплинском поступку по својој природи казнено-правна;

2. да ли су дела због којих се осумњичени казнено гони иста (*idem*) и

3. да ли је постојала двострукост поступка (*bis*).

Дакле, тек по испуњењу сва три критеријума може се говорити о пресуђеној ствари. Код испитивања првог услова неопходно је установити да ли се конкретан дисциплински поступак односи на тзв. „кривичну оптужбу“, односно да ли је дисциплинска осуда по својој природи била „кривична“ на основу тзв. „мерила Ентел“³⁸, која су иостављена у уиврђеној судској иракси Евройској суду за људска ирава, а ио су:

1) правна квалификација дела према домаћем законодавству,

2) природа дела која подразумева два кумулативна поткритеријума – обим прекршене нормe и сврху казне и

3) природа и степен тежине казне.

Како је у конкретном случају окривљени АА у дисциплинском поступку ослобођен дисциплинске одговорности, дакле није му изречена дисциплинска мера, то испуњеност овог критеријума зависи од природе прописане дисциплинске мере која се у дисциплинском поступку могла изрећи окривљеном. Примењујући наведени критеријум на конкретни случај, Врховни касациони суд је нашао да вођење дисциплинског поступка не испуњава критеријум поступка по кривичној оптужби за кривично дело лака телесна повреда из чл.122 ст.1 КЗ и то пре свега у погледу казнене природе санкције

³⁷ Пресуда Врховног касационог суда Кзз бр.1552/16 од 01.02.2017. године.

³⁸ *Engle and others v. Netherlands*, European Court of Human Rights, App.no. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, Judgement of 8 June 1976. Енгле и други против Холандије, Европски суд за људска права, представка 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, пресуда од 08. јуна 1976. године, пара 82.

која је по Закону о полицији могла бити изречена окривљеном. Ово из разлога што је правна природа санкција, које су окривљеном могле бити изречене у дисциплинском поступку, статусног, односно радноправног карактера, будући да се дисциплинским мерама ограничавају или одузимају одређена права и положај, односно својства запосленог, а сврху санкције је могуће остварити само док се то лице налази у радном односу. Престанком тог статуса наведене санкције губе своју сврху и не могу се извршити, те је природа дела везана за радноправни статус учиниоца, а тиме и превентивна и репресивна сврха прописаних дисциплинских санкција. Имајући у виду напред наведено, без обзира на чињеницу што је дисциплински, а затим кривични поступак вођен због догађаја који произилази из истих чињеница, није испуњен критеријум да су оба поступка вођена по „кривичној оптужби“, а што даље значи да се не ради о правноснажно пресуђеној ствари и да нису постојале процесне сметње за вођење друге врсте поступка против окривљеног поводом истог животног догађаја, у конкретном случају кривичног поступка пред цивилним судом.³⁹

У каснијој пракси ЕСЉП уочено је да приликом разматрања кршења чл.3 Конвенције, ЕСЉП узима у обзир и спровођење дисциплинског поступка против службених лица поред кривичног поступка, што потврђује тезу о могућности кумулативног вођења кривичног и дисциплинског поступка. У случају *Гефген њројив Немачке* ЕСЉП је разматрајући озбиљне претње као облик мучења и злостављања лица лишеног слободе од стране полицијских службеника стао на становиште да је важно да службена лица окривљена за дела која укључују злостављање буду суспендована са дужности током истраге или суђења⁴⁰ и да треба да буду отпуштена ако су проглашена кривим. С тим у вези, дисциплинске санкције имају комплементарни карактер и Суд их је разматрао заједно са изреченим кривичним санкцијама пошто је нужно задовољити критеријум сразмерности повреде једног од кључних права Конвенције и произвести неопходни ефекат одвраћања како би спречила нове повреде забране злостављања у тешким ситуацијама у будућности.

Одбрана може бити конципирана и на тези да је оштећени својим дрским и недолучним понашањем, пружањем отпора, услед алкохолизованог стања или док се налазио под утицајем опојних дрога, напао полицијске службенике услед чега су они били принуђени да реагују или да је сам себе повредио ударцима о зид, огласну табулу и сл. Међутим, оваква аргументација се не може прихватити, јер су полицијски службеници посебно обучени да

³⁹ Пресуда Врховног касационог суда Кзз бр.1552/16 од 01.фебруара 2017. године.

⁴⁰ *Gäfen v. Germany*, European Court of Human Rights, App.no. 22978/05, Judgement of 1 June 2010. Гефген против Немачке, Европски суд за људска права, представка бр.22978/05, пресуда од 01. јуна 2010. године, пара 125.

поступају у односу на лица која су провокативно настројена и раздражљива без обзира на узрок и њихова улога је да заведу ред, а не да прибегавају насилним и компромитујућим средствима принуде или да се руководе тренутним расположењем.

Кључни доказ јавног тужиоца на којем заснива тезу да је критичном приликом оштећени био изложен злостављању од стране полицијских службеника јесте исказ оштећеног, који може бити поткрепљен исказом лекара хитне помоћи који је непосредно након злостављања прегледао оштећеног и евентуално исказом претпостављеног полицијског службеника. Овде треба имати у виду да се оштећени налази у рањивом положају, јер сведочи против полицијских службеника и може бити изложен константном притиску од стране полиције, а посебно уколико живи у месту које територијално потпада под подручје месне надлежности полицијске станице у којој су запослени окривљени. Начин држања сведока оштећеног у кривичном поступку зависи од врсте и тежине повреда које је критичном приликом заузео, његове личности и начина на који сагледава спорни догађај.

Поставља се и питање заштите таквог сведока оштећеног? Јавни тужилац му може и пре испитивања у истрази доделити статус посебно осетљивог сведока,⁴¹ који је значајан само са аспекта начина обављања конкретне доказне радње и посебног обзира према сведоку приликом постављања питања од стране јавног тужиоца, браниоца и окривљеног. Могуће је предложити суду одређивање мере забране прилажења, састајања или комуницирања са одређеним лицем и посеђивања одређених места⁴² ако постоје околности које указују да би окривљени могао ометати поступак утицањем на оштећеног, сведоке, саучеснике или прикриваче или би могао поновити кривично дело, довршити покушано кривично дело или учинити кривично дело којим прети. Та мера може најдуже трајати до правноснажности пресуде, односно до упућивања окривљеног на издржавање кривичне санкције која се састоји у лишењу слободе.

Такође, оштећени може стећи статус заштићеног сведока када постоје околности које указују да би сведок давањем исказа или одговором на поједина питања себе или себи блиска лица изложио опасности по живот, здравље, слободу или имовину већег обима, када му суд одобрава једну или више мера посебне заштите.⁴³ Те мере се огледају у спровођењу испитивања заштићеног сведока под условима и на начин који обезбеђују да се његова истоветност не открије јавности, а изузетно ни окривљеном и његовом браниоцу, у искључењу јавности са главног претреса и забрани објављивања

⁴¹ Чл.103 ЗКП.

⁴² Чл.197 ЗКП.

⁴³ Чл.105 ЗКП.

података о истоветности сведока. По правилу се овај статус даје сведоцима за тешка кривична дела, али у конкретном случају сведок оштећени је познат полицијским службеницима против којих се води кривични поступак, те оне не би на адекватан начин испољиле своју сврху у кривичном поступку који се води због овог кривичног дела.

Самим тим, процесне могућности заштите сведока оштећеног у конкретном случају су знатно сужене, а он може бити изложен различитим облицима притисака током кривичног поступка против полицијских службеника, које су највећег интензитета пре давања исказа и пред јавним тужилаштвом, а касније и пред судом. Недозвољени утицаји могу бити вршени посредно преко трећих лица, али без обзира на начин и врсту притиска ако су оштећеном остале трајне трауме или последице од критичног догађаја, оне могу имати застрашујући ефекат посебно код ограничених механизма органа поступка да пружи адекватну подршку и помоћ оштећеном као жртви и предупреди прикривене утицаје на његов исказ. На основу емпиријског знања може се констатовати да је у пракси било случајева да су оштећени мењали исказ на главном претресу у односу на онај који су првобитно дали приликом испитивања код јавног тужиоца, и то у погледу настојања да се један од окривљених полицијских службеника у потпуности искључи из кривичне одговорности, у смислу да оштећени изјави да га је само један полицијски службеник ударао, а да се због протека времена не сећа других детаља и сл. То може утицати на измену чињеничног стања, а самим тим и оптужног акта против полицијских службеника, али је на јавном тужиоцу да активношћу на главном претресу настоји да укаже суду на евентуалне нелогичности и недоследности у исказу оштећеног с једне стране, а са друге стране, да строго пази да заштиту личности оштећеног, која је због сумње у злостављање од стране полицијских службеника била озбиљније угрожена. Сходно наведеном, неспорна је тежина оваквих предмета и њихова сложеност, али и важност обезбеђења заштите и нужност прикупљања различитих врста доказа и то видео снимка и извештаја лекара о здравственом стању оштећеног непосредно након критичног догађаја, а потом и налаза и мишљења сталног судског вештака медицинске струке.

4. ПРАКСА ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА И ОЦЕНА СТАЊА

Досадашња пракса ЕСЉП је изузетно значајна, ради сагледавања погрешних корака које су у претходном периоду предузели или нису предузели надлежни органи у вези са повредом повреде материјалног и процесног аспекта чл.3 Конвенције и темељ су даље изградње ефикасног система за

кривично гоњење полицйјских службеника за кривично дело злостављање и мучење и отклањања увреженог мишљења о тортури органа реда.

Иако је једно од базичних правила покретање и спровођење кривичне истраге у случају сумње на тортуру предузету од стране полицйје у односу на лице лишено слободе, у предмету *Станимировић против Србије*⁴⁴ она није спроведена и поред тога што су постојале јасне индикације да се догодило мучење, тако да нису откривени и кажњени осумњичени, што је имало за последицу повреду чл.3 Конвенције. Домаћи судови су утврдили да је подносилац представке мучен у полицйјској станици и нису прихватили као доказ изјаве које је он том приликом дао, за разлику од признања које је дао пред истражним судијом. С обзиром на озбиљност тог мучења као и временску блискост признања пред истражним судијом, нема сумње да је подносилац представке дао признање из страха да ће га полицйја даље мучити, што је последица његовог злостављања у полицйјској станици. Чињеница да је током боравка у полицйјској станици подносилац представке био под надзором полицйје доказује да је његов страх оправдан. У тим околностима, без обзира на утицај тих изјава на исход кривичног поступка, њихова употреба учинила је да поступак у целини буде неправичан, те је ЕСЉП утврдио повреду чл.6 ст.1 Конвенције. Другим речима, признање изнуђено мучењем има за последицу неправичан кривични поступак.⁴⁵

Ипак, пракса ЕСЉП варира на том плану, те је тако у предмету *Гефген против Немачке* заузето становиште да и кад су одређени докази прибављени повредом чл. 3 Конвенције, то не доводи аутоматски до неправичног поступка, посебно ако такви докази нису имали одлучујући значај на резултат поступка, већ су постојали и други докази, код којих је био прекинут узрочно-последични ланац између забрањених метода саслушања окривљеног и доказа прибављених против њега, а које је он могао да оспорава, који су довели до осуђујуће пресуде, због чега није утврђена и повреда права на правично суђење.⁴⁶

У предмету *Алмаци против Србије*⁴⁷ подносилац представке се жалио да је био малтретиран у полицйји пре доласка браниоца по службеној ду-

⁴⁴ Stanimirovic v. Serbia, European Court of Human Rights, App.no.26088/06, Judgement of 18 October 2011. Станимировић против Србије, Европски суд за људска права, представка бр. 26088/06, пресуда од 18. октобра 2011. године.

⁴⁵ Горан П. Илић, „О незаконитим доказима у кривичном поступку“, тематска монографија *Казнена реакција у Србији*, В део, (ed. Ђорђе Игњатовић), Београд 2015, 81.

⁴⁶ Gäfgen v. Germany, European Court of Human Rights, App.no. 22978/05, Judgement of 1 June 2010. Гефген против Немачке, Европски суд за људска права, представка бр.22978/05, пресуда од 01. јуна 2010. године, пара 181 и 185.

⁴⁷ Almasi v. Serbia, European Court of Human Rights, App.no. 21388/15, Judgement of 1 June 2010. Алмаци против Србије, Европски суд за људска права, представка бр. 21388/15, пресуда од 08. октобра 2019. године.

жности и спровођења саслушања осумњиченог у полицији, на шта је указао пред истражним судијом у присуству јавног тужиоца. Међутим, поводом тих његових навода није инициран преткривични поступак пред домаћим органима, нити су испитани лекар и партнерка за које је подносилац представке тврдио да су упознати са његовим повређивањем, те је ЕСЉП утврдио повреду чл.3 Конвенције у процесном смислу. Јавни тужилац има обавезу проактивног деловања и темељно спровођење истраге је императив у поступању кад се поднесе кривична пријава за злостављање и мучење.

Суд је утврдио кршење материјалног и процесног аспекта чл.3 Конвенције и у одлуци у случају *Зличих против Србије*,⁴⁸ која се односила на злостављање подносиоца представке од стране полиције, а које се огледало у ударању песницом у главу и стомак, приморавању да скине сву одећу са себе током саслушања. Није била спроведена адекватна истрага јавног тужилаштва у вези са наводима о злостављању чак и уз присуство јасних медицинских доказа о природи повреда које су наводно нанете оштећеном и сведока који је тврдио да је видео када је полицијски службеник ударио оштећеног у главу. Адекватност истраге је стандард који се састоји у примени метода у прикупљању доказа који ће бити подобни и прикладни да би се потпуно и правилно утврдиле све околности конкретног кривичноправног догађаја и професионалном настојању да буде прикупљено више различитих доказа који поткрепљују основе сумње да је учињено кривично дело. Овде је суштина је у образложеној одлуци јавног тужиоца, у којој ће чињенично стање бити потпуно утврђено без обзира да ли је позитивна или негативна.

У предмету *Јевтовић против Србије*⁴⁹ ЕСЉП је утврдио повреду и материјалног и процесног аспекта Конвенције иако је и Уставни суд претходно у својој одлуци⁵⁰ констатовао повреду физичког и психичког интегритета подносиоца представке током трајања притвора и током издржавања казне затвора, што је формално било еквивалентно забрани из чл.3 Конвенције. Међутим, установљено је да је у односу на подносиоца представке испољено нечовечно поступање од стране затворских чувара у више наврата приликом ударања гуменим палицама, али да није било доказа да је дошло до мучења, односно да је намерно злостављан, како би му се нанела веома озбиљна и окрутна патња. Употреба силе може повремено бити неопходна у казним установама ради осигурања безбедности у затвору, за одржавање

⁴⁸ Zlicic V. Serbia, European Court of Human Rights, App.no. 73313/17, Judgement of 26 January 2021. Зличих против Србије, Европски суд за људска права, представка бр.73313/17, 20143/19, пресуда од 26. јануара 2021. године.

⁴⁹ Jevtovic v. Serbia, European Court of Human Rights, App. no.29896/14, Judgement of 3 December 2019. Јевтовић против Србије, Европски суд за људска права, представка бр.29896/14, пресуда од 03. децембра 2019. године.

⁵⁰ Одлука Уставног суда Уж.бр.4100/11 од 10. јула 2013. године.

реда и ради спречавања кривичног дела. Упркос томе, таква сила се може применити само ако је неизбежна и не сме бити претерана, који услови нису били испуњени у конкретном случају. ЕСЈП је нашао да надлежни органи нису спровели делотворну истрагу у вези са четири инцидента, а Уставни суд је у својој одлуци само поводом једног од њих наложио да се убрза поступак, што није довело да побољшања ефикасности и делотворности истраге.

Неспорно је да ЕСЈП има рестриктиван став у одлучивању приликом разматрања повреде материјалног и процесног аспекта чл.3 Конвенције и да у том светлу испитује како облик злостављања и његове карактеристике, односно садржински елемент, као и процесни део, који се огледа у испуњености критеријума делотворности, адекватности и хитности надлежних органа. Све наведене пресуде ЕСЈП указивале су на раскорак између прокламованих људских права и неповољних ефеката њихове примене од стране домаћих органа, али су допринеле повећаним активностима државе с циљем гаранције правилне примене императивних норми Конвенције о забрани мучења. Усвојена је 2018. године од стране Републичког јавног тужилаштва и Министарства унутрашњих послова Методологија за спровођење истраге у случајевима злостављања од стране полиције⁵¹ са смерницама за поступање јавног тужилаштва и полиције у случају злостављања, као резултат активности предвиђених Акционим планом за преговарање за Поглавље 23 од 2016. године. Овакви акти трасирају пут повећаном ангажовању јавних тужилаца у предметима са овом осетљивом тематиком, њиховој специјализацији, и афирмишу принцип суздржаности, поступности и крајње рестриктивне примене силе од стране полицајских службеника према лицима лишеним слободе.

5. ЗАКЉУЧАК

Кључни фактори за ефикасност јавног тужиоца у кривичном поступку против окривљених полицајских службеника за кривично дело злостављање и мучење јесу постојање функционалне сарадње и координације између јавног тужиоца и јединице надлежне за унутрашњу контролу полиције, хитност ради брзог прикупљања различитих врста доказа, а пре свега документације, видео снимака и обављања разговора са свим инволвираним лицима. Реаговање надлежних органа у кратком року након учињених аката злостављања и мучења представља базу за делотворну истрагу, која треба да доведе до идентификације осумњичених, утврђивања следа околности

⁵¹ [metodologija-za-sprovodjenje-istrage-u-slucajevima-zlostavljanja-od-strane-policije.pdf](https://www.pars.rs/metodologija-za-sprovodjenje-istrage-u-slucajevima-zlostavljanja-od-strane-policije.pdf) (pars.rs).

које су претходиле одређеном кривичноправном догађају уз искључивање сваког облика пасивног држања.

Ипак, поред делотворности, адекватности и хитности ради постизања циљева истраге неопходно је обезбедити и независност и јавни тужиоци који спроводе истрагу морају имати један неутралан и самосталан став у односу на осумњичене полицијске службенике. У случају постојања стварних разлога који би могли да компромитују овај елемент, јавни тужилац је у обавези да поднесе предлог за супституцију надлежности, како би се одредило друго јавно тужилаштво које ће даље поступати. Треба имати у виду и да је са увођењем јавнотужилачке истраге дошло до шире примене начела сразмерности приликом предузимања полицијских овлашћења, која морају бити пропорционална циљу и сведена на минимално ограничење људских права лица према ком су уперена. Као руководилац предистражног поступка јавни тужилац је својеврсни контролор правилног поступања полиције према ухапшеним и задржаним лицима, јер се по правилу она без одлагања спроводе јавном тужиоцу на саслушање.

Сваки акт полиције који указује на недопуштен третман према окривљеном у полицији или заводској установи намеће обавезу детаљног и хитног преиспитивања и кривичног гоњења одговорних. Без обзира на бројне изазове са којима се сусрећу јавни тужиоци током поступања у предметима за злостављање и мучење против полицијских службеника – од отежаног прикупљања доказа до покушаја различитих опструкција, што током предистражног поступка, истраге и на главном претресу, морају исказати решеност приликом кривичноправне интервенције и обезбедити практичну примену права у односу на полицијске службенике, као службена лица. То утиче на повећање ефикасности у решавању предмета злостављања и јачање правне сигурности у сфери примене чл.3 Конвенције.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- Беширевић В. *et al.* (2017) *Коментар Конвенције за заштити људских права и основних слобода*, Београд.
- Gautam Sarla and Gautam Aaju, *Victim of Torture in Police Custody: A Case Study*, International Journal of higher education and research, 5 (1), 2014.
- Илић Горан. (2019) „Јавно тужилаштво у Србији данас“, (eds. Горан Илић и Марина Матић Бошковић), *Јавно тужилаштво у Републици Србији – Историјски развој, међународни стандарди, уредни модели и изазови модерног друштва*, Београд 2019, 169.
- Илић П. Горан. (2015) „О незаконитим доказима у кривичном поступку“, (ур. Ђорђе Игњатовић), тематска монографија *Казнена реакција у Србији*, V део, Београд, 81.

- Лазаревић Љубиша. (2001) *Коментйар Кривичној законика*, Београд.
- Magaloni Beatriz, Rodriguez Luiz, *Institutionalized Police Brutality: Torture, the Militarization of Security and the Reform of Inquisitorial Criminal Justice in Mexico*, American Political Science Review, 2020.
- Пауновић Милан, Царић Славољуб, (2007) *Евройски суд за људска йрава – наг-лежностй и йосйууак*, Београд.
- Reenen van Piet, *Routine Police Torture: Towards a Personalistic Analysis and Strategy*, Journal of Human, October-December 2002.
- Стојановић Зоран, Перић Обрад, (2006) *Кривично йраво – йосебни гео*, Београд.
- Вековић Владимир, (2021) „Сврха и принципи делотворне истраге мучења и других облика злостављања у праву и пракси Европске конвенције о људских правима“, Зборник радова *Изазови йравном сисйему*, И. Сарајево, 344.
- Извештај Савета Европе Влади Србије о посети Србији коју је извршио Европски комитет за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања од 9. до 19. марта 2021. године, СРТ/Inf (2022) 03.
- Конвенција о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих поступака и кажњавања, која је измењена Протоколима I и II уз Конвенцију, Закон о ратификацији Конвенције о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих поступака и кажњавања, измењене и допуњене Протоколом I и Протоколом 2 уз Конвенцију, *Службени лисй СЦГ – Међународни уйовори*, бр. 9/03, 16/05, 2/06 и *Службени йласник РС*, бр. 7/11.
- Кривични законик, *Службени йласник РС*, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16, 35/19.
- Закон о јавном реду и миру, *Службени йласник РС*, бр.6/16, 24/18.
- Закон о јавном тужилаштву, *Службени йласник РС*, бр.10/23.
- Закон о полицији, *Службени йласник РС*, бр.6/16, 24/18, 87/18.
- Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, *Службени лисй СЦГ – Међународни уйовори*, бр.9/03.
- Законик о кривичном поступку, *Службени йласник РС*, бр.72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21.
- Уредба о начину спровођења дисциплинског поступка у МУП-у, *Службени йласник РС*, бр.26/17.
- Устав Републике Србије, *Службени йласник РС*, бр.98/06, 16/22.
- Aksoy v. Turkey, European Court of Human Rights, App.no. 21987/93, Judgement of 18 December 1996. Аксој против Турске, Европски суд за људска права, представка бр.21987/93, пресуда од 18. децембра 1996. године.
- Almasi v. Serbia, European Court of Human Rights, App.no. 21388/15, Judgement of 1 June 2010. Алмаша против Србије, Европски суд за људска права, представка бр. 21388/15, пресуда од 08. октобра 2019. године.
- Boicenco v. Moldova, European Court of Human Rights, App. no.41088/05, Judgement of 11 July 2006. Боиченко против Молдавије, Европски суд за људска права, представка бр.41088/05, пресуда од 11. јула 2006. године.
- Djordjevic v. Croatia, European Court of Human Rights, App. no. 52442/09, Judgement of 19 July 2011. Ђурђевић против Хрватске, Европски суд за људска права, представка бр. 52442/09, пресуда од 19.07.2011. године.

- Engle and others v. Netherlands, European Court of Human Rights, App.no. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, Judgement of 8 June 1976. Енгле и други против Холандије, Европски суд за људска права, представка 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, пресуда од 08. јуна 1976. године.
- Gäfgen v. Germany, European Court of Human Rights, App.no. 22978/05, Judgement of 1 June 2010. Гефген против Немачке, Европски суд за људска права, представка бр.22978/05, пресуда од 01. јуна 2010. године.
- Gjini V. Serbia, European Court of Human Rights, App. no. 1128/16, Judgement of 15 January 2019. Гјини против Србије, Европски суд за људска права, представка бр. 1128/16, пресуда од 15.01.2019. године.
- Jalloh v. Germany, European Court of Human Rights, App.no. 54810/00, Judgement 11 July of 2006. Јалох против Немачке, Европски суд за људска права, представка бр.54810/00, пресуда од 11.07.2006. године.
- Jevtovic v. Serbia, European Court of Human Rights, App. no.29896/14, Judgement of 3 December 2019. Јевтовић против Србије, Европски суд за људска права, представка бр.29896/14, пресуда од 03.12.2019. године.
- Stanimirovic v. Serbia, European Court of Human Rights, App.no.26088/06, Judgement of 18 October 2011. Станимировић против Србије, Европски суд за људска права, представка бр.. 26088/06, пресуда од 18.10.2011. године.
- Tekin v. Turkey, European Court of Human Rights, App.no. 52/1997/836/1042, Judgement 9 July of 1998. Текин против Турске, Европски суд за људска права, представка бр.52/1997/836/1042, пресуда од 09.06.1998. године.
- Zlicic v. Serbia, European Court of Human Rights, App.no. 73313/17, Judgement of 26 January 2021. Зличич против Србије, Европски суд за људска права, представка бр.73313/17, 20143/19, пресуда од 26.01.2021. године.
- Одлука Уставног суда Уж.бр.4100/11 од 10.07.2013. године.
- Пресуда Врховног касационог суда Кзз бр.381/22 од 13.04.2022. године.
- Пресуда Врховног касационог суда Кзз бр.1552/16 од 01.02.2017. године.
- Решење Вишег јавног тужилаштва у Београду КТР бр.1728/19 од 28.03.2019. године.
- Решење Вишег јавног тужилаштва у Београду КТР бр.285/23 од 18.01.2023. године.

Gordana Z. Krstić
University of Belgrade
Faculty of Law Belgrade
grkrstic@gmail.com
ORCID ID: 0009-0001-9952-4132

Ill-treatment and Torture by Police Officers from the Perspective of the Public Prosecutor

Abstract: *This paper analyzes the criminal offense of ill-treatment and torture in cases where there are grounds for suspicion that it was committed by police officers. According to the European Convention on Human Rights, the prohibition of torture is an inviolable and absolute right and states have not only a positive obligation to implement norms on the prohibition of torture in their legislation, but also a negative obligation to refrain from applying any form of abuse, but also a procedural obligation to conduct an effective, adequate and urgent investigation. In the domestic legal system, the investigation is conducted by the public prosecutor. The key factors for the efficiency of the public prosecutor in the criminal proceedings against the accused police officers include the existence of functional cooperation and coordination between the public prosecutor and the unit responsible for internal police control, quickly collecting various types of evidence, and above all documentation, video recording and declarations of all involved persons. The investigation should lead to the identification of suspects, the determination of the sequence of circumstances that preceded a certain criminal event, excluding any form of passive behavior. However, in addition to effectiveness, adequacy and urgency in order to achieve the goals of the investigation, it is necessary to ensure independence and the public prosecutors who conduct the investigation must have a neutral and independent attitude in relation to the suspected police officers. Regardless of the numerous challenges faced by public prosecutors during proceedings in cases of ill-treatment and torture against police officers, their effective and decisive actions have crucial role in solving these type of cases and in strengthening of legal certainty in the sphere of application of Article 3 of the Convention, and even modest advances in a positive sense are reflected in the suppression of torture.*

Keywords: *ill-treatment, torture, police, public prosecutor, investigation, practice.*

Датум пријема рада: 21.09.2024.

Датум достављања коначне верзије рада: 08.12.2024.

Датум прихватања рада: 12.12.2024.